

Recensioner

Karl-Johan Hansson: Koralsalmboken 1697. En undersökning av dess tillkomst och musikaliska innehåll. (Acta Musica. Källskrifter och studier utgivna av Musikvetenskapliga Institutionen vid Åbo Akademi IV. Åbo 1967).

Arbetet är en licentiatavhandling och finns endast i stencilerade exemplar, 210 sidor i A4 format. Författaren rör sig på ett område, där åtskilligt har blivit utträttat, men mycket återstår att göra. Den svenska psalmtextens historia har många ägnat sig åt. Men koralen som följde den, och som bar den ut till människor, som inte kunde läsa, är mindre behandlad. Den är också mer svåråtkomlig. Den kräver insikt av musikteoretisk art, och sådan besittes inte av många.

Författaren har två huvudavdelningar i sitt arbete. Den första behandlar koralsalmbokens historia, den andra dess musikaliska innehåll.

Inledningsvis behandlas beteckningen koralsalmbok. Denna benämning har gjorts av de forskare, som tidigare sysslat med ämnet. Själv kallar sig den präktiga boken "*Then Swenska Psalm-boken*" tryckt 1697. Innebörden i ordet "psalm" är inte entydig. Ursprungligen betecknas därmed psaltarpsalm. Denna innebörd har ordet allttjämt i större delen av kristenheten. I den ang-

losaxiska världen, liksom i de lutherska kyrkorna i Amerika begagnas ordet *Hymn* för vår psalm. I Tyskland talas om "*Evangelisches Kirchengesangbuch*". Beteckningen psalm för kyrkovisa tillhör den nordiska lutherdomen. Första gången hos oss ordet psalmbok begagnas för en samling av kyrkovisor är 1562.

Inte heller ordet "koral" är entydigt. När Laurentius Laurinus, skolrektor i Söderköping, gav ut en handledning i musikkunskap vid 1600-talets mitt, skilde han på cantus choralis och cantus figurativus. Med cantus choralis menade han vad vi plägar kalla gregoriansk sång. Han beskriver den så, att man sjunger lika länge på var ton. Beteckningen koralsbok är sålunda icke i överensstämmelse med 1600-talets praxis. – När nu bokens titel inte särskilt anger, att den är en bok med noter, kan det bero på, att det för alla var självklart, att kyrkovisan skulle sjungas och inte läsas. I alla händelser var melodin redskapet, som gjorde texten till folkets egendom. Evangeliet sjöngs in i människors medvetande.

Man synes sålunda ej under 1600-talet ha gjort skillnad mellan textbok och melodibok. När den i avhandlingen meromnämnde Israel Leimontinus sökte förmå Kalmar konsistorium att godta hans sångbok, kallade han den själv

"Swensk Psalmbok". Vörd. konsistoriet var ovilligt att acceptera sångboken, eftersom man inte ville öka förvirringen beträffande psalmböcker. Det fanns så många förut. Här skulle komma en till. Man uppfattade Leimontinus' arbete som ett nytt försök att sätta textbok i menighetens händer. Det originella i Leimontinus' melodibok ägnade man mindre uppmärksamhet.

Någon tidigare framställning av koralpsalmbokens utgivande finns ej. Åran av dess tillkomst tillhör i någon mån mångkunnige Olaus Rudbeck, i mindre mån Jesper Swedberg, och allra mest matematikprofessorn i Uppsala Harald Vallerius, – matematik och musik hörde båda till räknekonsten. Författaren ägnar Harald Vallerius särskild uppmärksamhet. Mindre ärofull framträder Jesper Swedberg. Till änglaskådarens karaktär hör, att han var utrustad med starkt sinne för ekonomi. Att boktryckaren Burchardi fick göra trycket, berodde på överenskommelse mellan honom och Swedberg – och Swedberg tog därvid hem högsta vinsten! O stora människa, så liten du är.

Avhandlingens senare del tar upp koralpsalmbokens musikaliska innehåll. Varje text har sin melodi, men många texter har gemensamma melodier. 1600-talets bestånd av melodihandskrifter mynnade ut i den stadfästa koralpsalmboken av 1697. Författaren menar, att i synnerhet två av dessa handskrifter haft betydelse för Vallerius, nämligen Riddarholmshandskriften och Leimontinushandskriften (Rappehandskriften). Författaren förmodar att "Israel Lei-

montinus' koralbok var antagligen känd i universitetsstaden". Så förhöll det sig nog inte. Men Vallerius kunde ha funnit den i prästeståndet, i consistorium regni, dit Leimontinushandskriften blivit skickad av konsistoriet i Kalmar för prövning. Genom handskriftens betydelse vid tillblivelsen av koralpsalmboken fick den bortglömde och olycklige kantorn i Kalmar inflytande på sättet att sjunga i svenska kyrkor.

Många problem gömmer sig bakom koralpsalmboken. Hur sjöng man egentligen, innan denna bok blev utsänd till kyrkorna? Hurudan var psalmsången i de svenska landsbygdskyrkorna under stormaktstidevarvet och tidigare? – Man gör sig inga romantiska föreställningar om lössläppta vårbäckars brus, som bröt den medeltida isen, när den "evangeliska psalmen" gavs åt menigheten. Ibland kan vi skymta besvärligheterna, när kantor skulle leda sången i kyrkornas kompakta hopar. I Drothem i Östergötland blev en "hiskelig kakafofia" – kantor måste lämna sin stol och ställa sig nere i kyrkan för att försöka hålla samman sången. – Koralvariationerna i de handskrivna sångböckerna är många. Berodde olikheterna i Alemshandskriften, Mönsteråshandskriften, Kalmarhandskriften, Leimontinushandskriften på "folkliga" variationer vittnande om sångkultur eller på skrivbordsknåp av ivriga kantorer? Ett par namn känner vi i alla fall: Frosterus i Mönsterås och Leimontinus i Kalmar. – Efter vilka principer utarbetade Vallerius den av Konungen fastställda koralformen?

1600-talet var en brytningstid – som

alla andra tider – en brytningstid mellan gammalt och nytt också i den kyrkliga sången. Alltjämt hade man sinne för den gregorianska sångens särart. Denna uttrycktes genom en särskild mensuralnotskrift med öppna kvadratnoter. Dessutom blir den traditionella sångens melodier inte försedda med understämman. Men rörelsen gick från kyrkoton till dur och moll. En blandning av båda anses vara karakteristisk för Sverige.

Författaren behandlar inte alls mässmelodierna, sådana de finns i koralpsalmboken. Han skulle ha funnit, att de anslöt sig till uppsalatraktionen, sådana denna manifesterats tidigare i Liber Cantus Upsaliensis av 1620. Under 1600-talet hade nämligen tidigare varje stift sin egen tradition, enligt vilken man sjöng i kyrkorna, och som uppehölls genom katedralskolornas undervisning om sången. Koralpsalmboken betydde även i detta avseende uniformering av den svenska kyrkan.

Den besvärliga frågan om psalmkoralernas härstamning behandlas. Många koraler har tyskt ursprung, en del danskt eller norskt. 109 koraler av 254 kan inte med säkerhet härledas från sin källa. Där är möjligheten öppen att finna svenska original. Dit hör sådana som i gällande koralbok nr 2 (Du som härlig ställde), nr 76 (Jesu, du mitt liv och hälsa), nr 96 (Vi tacke dig, o Jesu god), nr 92 (Skåder, skåder nu här alle), nr 106 (Upp min tunga), nr 108 (Han lever, o min ande känn), nr 256 (Vart flyr jag för Gud), nr 258 (En syndig man), nr 10 (Lovad vare

Herren), nr 234 (Vi önske nu vår brudgum och brud).

Möjligheten att bevisa deras svenska ursprung är nog mycket liten. Omdömen sådana som en svensk "nationell egenart" är säkert godtyckliga.

Författarens källförteckning är ofullständig. Trots att han i texten behandlar och hänvisar till de kända koralhandskrifterna från 1600-talet, upptar han dem ej i sin förteckning över otryckta källor. Av det jämförelsevis rika beståndet av sådana källor från Kalmarbygden nämner han endast "Kalmar handskriften folio I". Däremot inte Ålemshandskriften, Mönsteråshandskriften och Madesjöhandskriften II.

I en sista avdelning berättar författaren om koralpsalmbokens öde under det följande århundradet fram till Haeffner. Och när Haeffners period är avslutad, tillerkännes koralpsalmboken att vara inte bara en avslutning på reformations- och stormaktstidevarvets koralarbete, utan också en begynnelse, vars fortsättning går in i vår tid "såsom en av grundstenarna för svensk kyrkomusik överhuvud."

Jan Redin

Om den romanska konsten i Norden

När kristendomen nådde Norden, var det den romanska konsten, som blev vägledande för kultrummens utformning. De massiva romanska domkyrkorna liksom den tunga romanska lantkyrkan påminner om fästningar,

om tillflyktsorter, dit man kunde dra sig tillbaka från tidens ondska för att i det sparsamt upplysta kyrkorummet möta "das ganz Andere", den himmelska verkligheten, evighetsdimensionen.

Det har skrivits mycket om Nordens romanska konst, och det finns också ett påfallande rikt material att behandla! Men hittills har saknats en "synoptisk" framställning, ett arbete som parallellt och grundligt presenterar den romanska epokens konstbestånd i hela Norden. Denna brist är emellertid nu reparerad. Hösten 1968 utkom professorn i konsthistoria vid Stockholms universitet, Armin Tuulse, med sitt lika grundlärdade som praktfulla arbete "Romansk konst i Norden". Framställningen börjar med ett utförligt avsnitt om arkitekturen, och här har förf. med något av en detektivs skicklighet följt den kristna missionen i spåren och lyckats få fram ett imponerande material om stavkyrkorna – dels ett arkeologiskt-dokumentariskt material, dels en studie i bevarade monument. Och när det gäller stavkyrkorna är ju, som bekant, Norge på ett särskilt sätt intressant. Men det är överraskande att se, hur mycket Tuulse fått fram också om svenska stavkyrkor.

I avsnittet Södra Skandinavien äldsta stenkyrkor behandlas bl.a. Dalby Heligkorskyrka, så vitt bekant Sveriges äldsta bevarade kyrka. Sedan kommer ett avsnitt om Lundadömen och därnäst presenteras kretsen kring Lunds domkyrka: Skånes äldsta romanska stenkyrkor. Efter ett kapitel om de romanska domkyrkorna i Danmark, Ribe, Viborg och Slesvig, behandlas på ett

likartat sätt landskyrkorna i Danmark. Och här finns ett mycket rikt flödande material – i synnerhet på Jylland. Nästa avsnitt ägnas åt Norges katedraler och landskyrkor, varefter författaren flyttar över till Svealand och griper sig an problemen kring Sigtuna och Gamla Uppsala. Med utgångspunkt från Sigtunagruppen får Tuulse sedan anledning att beskriva de märkliga östtornskyrkorna i Sverige, där han icke blott stannar vid de traditionellt "katalogiserade": Skånella, Norrsunda, Husby-Ärlinghundra och Färentuna utan fortsätter med Järfälla, Ytterenhörna och Munktorp och får med även Hossmo, Hamneda, Källstad, Ask och Odeshög.

Sedan kommer turen till de mera okomplicerade romanska kyrkorna i Götaland och Svealand, vilka består av långhus, lägre och smalare kor med absid (stundom utan absid) samt ibland med västtorn. Ett särskilt intresse tilldrar sig cisterciensernas klosterkyrkor, liksom avsnittet om Danmarks tegelarkitektur. Men allra mest spännande – om man får använda detta uttryck i sammanhanget – är det ändå att läsa om rundkyrkorna och om Kalmartrakten och Ölands försvarskyrkor.

Bokens andra huvudavsnitt ägnas åt skulpturen, och här kommer nu både det rika dopfuntsmaterialet och portal-skulpturerna in i bilden, men också metallarbeten, såsom antemensalen, och icke minst träskulpturer. Bl.a. behandlas de fascinerande romanska krucifixen med deras utveckling från den tidlöse Rex Gloriae till den lidandesmärkta Konungen. Slutavsnittet ägnas åt den romanska epokens kyrkomåleri, och

även här ser man det stora värdet av att ha fått en samlad framställning av hela det nordiska materialet, som nu blivit på ett helt annat sätt än tidigare överblickbart. Arbetet om Nordens romanska konst är ingen torr, abstrakt framställning, utan ett pedagogiskt upplagt, lättillgängligt studium. Icke minst det rikhaltiga bildmaterialet med fotografier av synnerligen hög klass bidrar till att göra framställningen levande och påtaglig.

De 256 bilderna ledsagas av en utförlig förklarande text i ett särskilt appendix. Vidare finns det instruktiva kartor över det romanska konstbeståndet, litteraturförteckning och utförliga register. Arbetet har också utkommit i en tysk upplaga och en engelsk – båda förkortade i förhållande till den svenska grundboken. Arbetet heter i de båda utländska versionerna *Scandinavia Romanica*, en titel som väl hade passat lika så bra på den svenska upplagan. Ty här saknas både Island och Finland. Vad Finland beträffar, kommer ju kristendomen dit först vid en tidpunkt, då den romanska epoken sjöng på sista versen.

Det ligger i sakens natur, att den som hyser intresse för liturgi och kultens yttersida också måste ägna uppmärksamheten åt själva kyrkorummet, dess utformning och dess utsmyckning. Professor Tuulses förnämliga arbete utgör den bästa handledningen, som finns, för ett dylikt studium.

Bengt Ingmar Kilström

Armin Tuulse, Romansk konst i Norden, Bonniers förlag 1968.

Bo Ekvall: Från gregoriansk sång till Bach. Verbum 1968

Av den flitige Bo Ekvall föreligger en handledning för musiklyssnarcirklar. Boken ger på 56 sidor en översikt av kyrkomusikens viktigaste epoker och genrer till och med Bach. Efter den gregorianska sången behandlas flerstämmighetens uppkomst, motett och mässa, Lasso och Palestrina, andlig konsert och passion, Schütz, koral och koralsång, den protestantiska kyrkokantaten, Bach. Ett kapitel vardera ägnas orgelmusik och svensk kyrkomusik från 1600- och 1700-talen. Till varje kapitel hör frågor och uppgifter för deltagarna. Boken avslutas med anvisningar på grammofonskivor, noter och litteratur, ett förslag till stoffets fördelning på tio sammankomster samt person- och sakregister. Boken förefaller vara pedagogiskt väl genomtänkt, språket är påfallande ledigt och textrutan är behagligt uppluckrad av finstilt stycken med utförliga verkanalyser, av diagram och textuppställningar till belysning av rytmiska förlopp. Allt detta gör boken lättläst trots rikedom på kunskapsstoff.

Vill man vara petig kan detaljanmärkingar göras. Den försvenskade formen *melism* (plur. *melismer*) torde vara att föredraga framför bokens plur. *melismor* (sing. *melisma*). Den schematiska skissen (sid. 15) av en psalmtons uppbyggnad tecknar *mediatio* med en nedåtgående figur, nästan identisk med *finalisfiguren*. Trots (det svenska) namnet *mittkadens* visar sig emellertid psalmtornernas *mittkadenser* efter en vågrörelse leda tillbaka till samma ton som *tuban* – i sjunde tonen t. o. m. ett steg ovanför *tuban*. Figuren bör alltså se annorlunda ut. Till kapitlet om den gregorianska sången skulle man nog önskat anvisning även på de goda inspelningar på svenska som finns på *Kyrkoton*. Och varför inte studera svenskt *completorium* i st. f. en *latinsk vesper*? – De internationellt vedertagna beteckningarna *S A T B* – med stor bokstav – är absolut att föredraga framför *s a t b*. Det måste vidare anses onödigt att konservera benämningen "de nederländska skolorna", som numera övergivits. Med tanke på den avsed-

da läsekretsen hade det varit bra att få uttalet av de besvärliga namnen Dufay, Okeghem, Willaert m. fl. På sid. 24 kan man få intrycket att Bach stod fullständigt främmande för tanken på tryckning av sina verk. Så var dock inte fallet. Några verk lät han trycka på egen bekostnad och av andra hade han förberett tryckning.

De här invändningarna och önskemålen förtar inte värdet av denna utmärkta lyssnarhandledning. Bland våra kyrkokörer, som så sällan har tid att lyssna, skulle den vara mycket nyttig. Inte minst kapitlet om orgelmusik skulle kanske kunna hjälpa organisternas korister att lyssna på den orgelmusik, som de så ofta konfronteras med.

GZ

O. Nussbaum, Der Standort des Liturgen am christlichen Altar vor dem Jahre 1000. Theophaneia 18:1-2. Textband 478 s., ill.-band 218 s. + 38 pl. Peter Hanstein Verlag, Bonn 1965. Häft. DM. 114:-.

I Per Beskows recension av detta arbete i föregående nummer – boken betecknades av rec. som oundgänglig vid studiet av det äldsta kyrkorummets utveckling – hade tyvärr ovanstående uppgifter om förlaget bortfallit.

TILLÄGG TILL DEN SVENSKA MÄSSBOKEN

– behöver vi ett sådant, när församlingarna på intet sätt har utnyttjat möjligheterna i 1942 års mässbok? Och man kallar det "Ny Mässmusik", fastän materialet är hämtat ur den gregorianska repertoaren!

Så talar bara den som tycker att allt är bra som vi har det. Man måste tvärtom med största tillfredsställelse välkomna både det arbete som nedlagts på att göra de gamla outslitliga melodierna ännu mera levande för oss och det resultat, som nu presenteras på tre sätt: 1. Tillägg till Den Svenska Mässboken, Verbum 1968, avsett för organisten/körledaren och liturgen (här förkortat MBT). 2.

Förslag till Ny Mässmusik, SKDB (Verbum) 1967, stencilupplaga, avsedd för kören och innehållande gregorianska introitus för samtliga söndagar och helgdagar, samt 3. "Ny Mässmusik", Verbum 1967, tryckta blad för församlingen.

Det som först slår en är givetvis den nya serieindelningen om fem serier, också den för övrigt efter äldre mönster: Allmänna serien, Högtidsserien, Julserien, Fasteserien och Påskserien, ett system, som på ett mycket smidigare sätt än det nuvarande tar hänsyn inte bara till kyrkoårets rytm utan också till de enskilda församlingarnas kyrkomusikaliska resurser och gudstjänstliv i stort.

Det nu slutgiltiga förslaget till "revision av det förefintliga äldre mässmusikmaterialet" har föregåtts av ett förslag från 1964 (re-censerat i Svenskt Gudstjänstliv 1966). Jämfört med detta har t.ex. antalet alternativ reducerats samtidigt som nya goda och enkla melodier tillkommit. Liksom i nuvarande mässbok löper några melodier tvärs över serierna. Sålunda finns nuvarande första seriens Stora Laudamus ur Missa de Angelis i både högtids- jul- och påskserien, medan Vi prisa dig har samma melodi i alla serierna, alltså även i Fasteserien, där den dock brukas endast vid s. k. nattvardsgudstjänst, högtidligare form. Melodien är en reviderad och förenklad form av nuvarande första seriens och försedd med både trestämmigt och fyrstämmigt orgelackompanjemang.

Det är med ett leende man läser utgivarens försäkran, att MBT "inte är avsett att på någon punkt sätta den nuvarande mässboken ur spel". Tanken med t.ex. den rytmiska förenklingen av Vi prisa dig kan väl knappast vara någon annan än att detta Laudamus skall visa sig överlägset vårt nuvarande för att småningom helt ersätta detta. Det vore säkert också lyckligt. Därför vore det önskvärt, att denna sång så snart som möjligt trycks i "församlingsbladet", där den nu saknas. Man får också livligt hoppas att Allmänna seriens Stora Laudamus snabbt skall kunna erövra den stora församlingen som ett överlägset alternativ till Zulukyrkans.

Moment 6-16 (salutation – allmän kyrko-

bön) rymmer en lång rad "goda råd" till - ja, är det inte en handbokscommitté? Hur länge skall det dröja, innan vi får lov att säga Amen, när prästen läser kollektbönen? Men varför inte ta steget fullt ut och även låta församlingen säga "Med dig vare ock Herren" i förekommande fall. Och att Amen skall läsas då församlingen läser med i Fader vår, borde trots det självklara ha påpekats. Rubriken "Kollektbön, som besvaras (1) av församlingen." måste vara ett olycksfall i arbetet. Bara Gud kan besvara våra böner, men församlingen kan instämma i bönen med sitt Amen. MBT anser att kyrkobönen bör kunna bedjas i s. k. nattvardsgudstjänst, högtidligare form (ett hanterligare ord bör snarast uppfinnas) vilket förefaller angeläget. Tyvärr har MBT avstått från det förslag till revision av Sursum corda, som fanns i 1964 års upplaga.

Niofaldigt Kyrie kan bedjas inte bara i den musikaliska formen aaa bbb aaac utan också aaa bbb ccc, såsom i Jul- och Påskserierna, och givetvis alltid med flerstämmigt inslag. Finns "församlingsbladet" till hands, bör denna variation inte bereda några svårigheter.

Jämfört med den förvirrande blandningen av åttodelar, fjärdedelar och hal noter som grundnotvärde i nuvarande mässbok är den konsekventa användningen av åttodelar som grundnotvärde i de gregorianska melodierna fördelaktig. De fjärdedelar som finns i MBT motsvarar i stället bestämda rytmiska företeelser i neumskriften såsom bistrofa, pressus o d eller anger en naturlig musikalisk avfrasing.

En värdefull och efterlängtd nyhet är den hänsyn man tagit till ett korrekt svenskt uttal. Präster och kyrkomusiker observera att det heter: vi tillbedja dig, Fader allsmäktigt, Guds Lamm, som borttager. (Tyvärr har man inte kunnat rensa ut det fula "tillbedja" ur Högtidsseriens m. fl. Stora Laudamus) Eljest framgår ordaccenten tydligt av orgelackompanjemanget. I Allmänna seriens Stora Laudamus torde dock denna omsorg om språkets uttal ha medfört att man på den betonade stavelsen "till" i "tillbedja" placerat en neum, som av allt att döma bör vara obetonad.

För nästa upplaga av MBT emotser man gärna en källförteckning och ett mindre träkigt omslag.

Gudrun Zethelius

NYUTGIVEN KYRKOMUSIK

När man försöker överblicka de utgåvor av kyrkomusik som de olika förlagen under ett år distribuerar finner man att det är en brokig flora och de fyra högar som ligger framför mig på skrivbordet är både stora och mycket skiftande till innehållet. Där finns musik, gammal och ny, som känns angelägen och sådan som verkar direkt onödig. En hel hop nytryckt av äldre körhymner, främst från Verbums förlag, finns det knappast någon anledning att här behandla, det mesta är välkommet. För

blandad kör

finner man musik av växlande svårighetsgrad såväl för den mindre rutinerade som för den avancerade kören. *Albert Runbäck* presenterar andra delen av sin samling "*I kyrkan*" (Wessmans Musikförlag). Häftet (varje hymn finns även separat) innehåller tio hymner för olika högtidsdagar, en aftonhymn, en hymn för skördegudstjänst samt fyra hymner för söndagar i allmänhet. I de flesta fall är det frågan om satser över melodier som Runbäck hämtat från olika håll, i några fall från Koralboken vilket gör dessa satser användbara också vid alternatimsång. De båda häftena "*I kyrkan*" rekommenderas varmt i främsta hand för den lilla kören. Samme tonsättare har nyligen kommit med "*Nytestamentliga lovsånger*, tre falsobordonesättningar för blandad kör" (Nord. Musikf.). Om man säger att detta häfte kännetecknas av bästa och välkända Runbäck-stil, så är häftet därmed rekommenderat.

Svenska Missionsförbundets Sångarförbunds häfte "*14 trestämmiga sättningar till Sånger och Psalmer*" innehåller satser av tioalet tonsättare. Satserna bygger på melodier ur SMF:s församlingssångbok men flera återfinnes också i koralboken. Alla satserna känns kanske

inte övertygande men de bör kunna komma till användning som hymner eller vid alternatimsång. SMS presenterar också intressantare ting, nämligen "*Han på korset*", kanon av *Sven-Eric Johanson* för kör och orgel. Detta stycke utgör avslutningen på S-E Johansons hörspel "*Ave krax - ave crux*" och rekommenderas oförbehållsamt *alla körer*. Hymner användbara som alternatimsatser presenterar Eriks Musikförlag med två satser av *Gunnar Holm* "*En herrdag i höjden*" (Sv. ps. 591) och "*I himmelen, i himmelen*" (Sv. ps. 144) Wessmans Musikförlag med en fin sats av *Daniel Olson* "*Pris vare Gud, allena han*" (Sv. ps. 329) samt *Noteria* med "*O du saliga*" (Sv. ps. 53) i körsats av *Dan-Olof Stenlund*. Samtliga satser för trestämmig blandad kör men D Olsons sats går också att utföra för två lika röster. Tyvärr måste sägas att Stenlunds sats verkar onödig.

Gunnar Holm har komponerat en evangelie-motett för Juldagen "*Varen icke förskräckt*" (Eriks) för fyrst. bl. kör och från samma förlag kommer tre hymner av S-E Johanson "*Herre, jag har hört din stämma*" (text: R Jändel), "*En broder mer*" (S Dagerman) och "*Bön*" (Franciskus av Assisi), den sista för fyrst. bl. kör och de övriga för trest. S-E Johanson visar här ytterligare prov på sin oerhört fina känsla för kördeklamation och körens fina klangliga möjligheter. De angivna styckena kan välla både körledare och körsångare problem men arbetet ger utbyte.

På det nya förlaget Cantate i Västerås har *Roland Forsberg* utgivit "*Communio*", tre nattvardshymner för trest. bl. kör. Styckena är intressanta och användbara och lämpar sig bra för den lilla kören som vill pröva något annorlunda men överkomligt. *Niofaldigt Kyrie* av *Gunnar Thyrestam* för unison kör, blandad kör, församlingssång och orgel (*Noteria*) bygger på allmänna seriens (IV seriens) Kyrie. Man måste fråga vad anledningen är att man rytmiskt förändrat mässbokens och mässmusikförslagets melodi. Det kommer att skapa förvirring för den församling som skall bruka detta.

Ebbe Selén svarar för ytterligare en utgåva av ett verk av *Henry Du Mont*, denna gång

är det *Magnificat du premier Ton* (Eriks). Det enda man vill efterlysa i utgåvan är data om verket och anvisningar om utförandalternativ av denna komposition för trest. bl. kör, solo och generalbas och ev. sjungande liturg. Verket torde lämpligen kunna förekomma i Vesper enl. aftonsångsritual. Ett välkommet tillskott till Trettondedagsmusik, om man här vill undvika själva julens firningsämne och understryka just trettondedagens karaktär, är *Gustaf Ruuths* utgåva av *W C Briegels* kantat "*På heliga tre kungars dag*", sv text *Gunnar Hjort* (*Noteria*) för soli (unisona körstämmor) fyrst. bl. kör och generalbas. Kantat i fickformat skulle *Eskil Hembergs* "*En natt som lyste*", kantat på Juldagen för sopran, bl. kör och instrument (Eriks) till *Nils Bolanders* text, kunna kallas. Ett kort stycke men omväxlande och tekniskt överkomligt.

En välkommen utgåva för Jungfru Marie Bebådelsedag svarar *Harald Göransson* för, nämligen *Claudio Monteverdis* Ave Maris Stella ur *Vespro della Beata Vergine* "*Hell dig, rena jungfru*" med sv. text ur *Det Svenska Antifonalet II* för solo, fyrst. bl. kör och generalbas. I förbarocksk dubbelkörstil har *Daniel Olsson* på samma förlag utgivit "*Som ett brus av stora vatten*" för Alla Helgons dag. Kompositionen kan enl. anvisningarna även utföras för en kör.

Evangelie-motett på femte sönd e Tref "*Frukta icke; härefter*" av *Egil Hovland* för fyrst. bl. kör (Verbum) har enl. utgåvan text hämtad från *Matt. 5:10-11* vilket är felaktigt: texten finns i *Luk. 5:10-11*. Denna fina komposition rekommenderas för körer som ännu inte försökt sig på nyare musik men gärna vill göra detta, svårighetsgraden är överkomlig och fyrstämigheten bör ej avskräcka bl. a. därför att *Hovland* här ofta kopplar stämmorna två och två i oktaver. Samme tonsättare har komponerat en liten *julkantat* för blandad kör, 2 C-instrument och orgel (*Norsk Musikforlag*) som bygger på rytmiska melodiformen av Sv. ps. 32. Den lilla kantaten är ett fint exempel på bruksmusik och en svensk utgåva skulle säkert komma till flitig användning. Samma förlag

presenterar en koralkantat av *Kjell Mørk Karlsen* "Den lyse dag forgangen er" (Sv. ps. 438) för trest. bl. kör och orgel samt tre satser av *Tron Kverno* för blockflöjter, sång (solo el. kör) och orgel "De hellig tre konger" över en tysk folkmelodi. Den senare kan med fördel användas för

barn- eller damkör

och kan därmed hänskjutas till nästa hög utgiven kyrkomusik. Överst i den högen ligger här ett antal kompositioner från vårt norska grannland (Norsk Musikforlag), först fyra enstämmiga motetter för unison kör eller solo med orgel av *Egil Hovland*, nämligen de tidigare i Sverige utgivna "Himmel og jord" samt "Jeg er veien, sannheten og livet" samt "Dette er min Fars vilje" och "Motett på Olovsdagen".

Att sådana här motetter är välkomna och blir flitigt använda har konstaterats tidigare och det är förunderligt att se vad Hovland kan åstadkomma med så enkla medel. Ytterligare två nyheter från samma förlag "På jorden fred og glede", en julsång av *Hovland* för unison kör, 2 sopranblockflöjter och orgel, samt "Kom la oss juble for Herren" (Psalt. 95:1-2), tonsatt av *Knut Nystedt* för tvåst. barnkör, 2 blockflöjter och triangel. Av dessa två kompositioner är måhända Nystedts intressantast och borde komma till användning även i Sverige.

Stig-Gustav Schönberg har utgivit "Fyra motetter för röster och orgel" (Eriks). Samtliga går att utföra för unison kör och orgel men nr. 3 "Ty var två eller tre äro församlade" (Matt. 18:20) kan även utföras för tvåst. (SA) el. trest. (SAB) kör och orgel. Man har känslan av att Schönberg ibland överbelastar orgelsatsen på bekostnad av kören, framförallt i nr. 1 "Vart rike som har kommit i strid" (Matt. 12:25) och nr. 4 "Denne är min enfödda son" (Matt. 17:5), till den sista finns dock en alternativ orgelsats som inte i lika hög grad drar intresset från sången. Enklast till struktur och uppbyggnad är nr. 2 "Om I icke omvänden eder" (Matt. 18:13) som är mera recitativisk och där den rika förekomsten av kromatik, som

är betecknande för många av Schönbergs verk, inte blir lika påträngande. *Roland Forsberg* har gjort en enkel och fin motett för unison kör (ev. med ett kort avsnitt för bl. kör) över Matt. 11:28-30 "Kommen till mig" som varmt kan rekommenderas (SMS). På samma förlag finns utgiven en kantoreisats "Den dag du gav oss" av *H. Beuerle*. Denna sats till texten Sv. ps. 449 kan utföras av lika röster med eller utan instrument.

Ur Stifts- och Landsbiblioteket i Västerås har *Gustaf Ruuth* plockat fram en julkantat av *Johann Vierdanck* "Merk auf mein Herz" för 2 sopranstämmor, 2 violiner och generalbas (Noteria). Utgåvan har försetts med både tysk originaltext och svensk text och det är att förmoda och hoppas att denna lilla kantat skall införlivas med repertoaren i många av våra barn-, ungdoms- och damkörerna. Den är värd det.

Sist i denna hög tre häften, nämligen *Koraldiskanter* del 1 av *Gunnar Holm* (Eriks), *Gustaf Bjarnegårds Kyrkans år*, del 1, och *Kyrkans ungdom sjunger*, kyrkvisor för sång och instrument samlade och utgivna av *Gösta Christiansson*, de båda senare på förlaget Cantate. Någon detaljgranskning av dessa tre häften finns här ej plats för, men det kan framhållas att mycket av det som här finns är användbart främst i barnkörerna men också i sång- och instrumentalgrupper av annat slag. Kvaliteten är skiftande medan stilen är mindre skiftande, tyvärr.

För den körledare som vill söka nya vägar och framförallt utveckla sin barnkör och dess repertoar erbjuder *Wessmans Musikförlag* två mycket intressanta nyheter, nämligen *Roland Forsbergs* "Se jag gör allting nytt", collage för barnkör, och *Gunnar Valkares* "Ur Predikaren" för barnkör och instrument. Styckena rekommenderas mycket varmt. Arbetet med dem stimulerar och engagerar både körledare och barnkörsångare. De båda kompositionerna kommer också inom kort att finnas på en grammofonskiva "ung kyrkomusik" där de framföres tillsammans med andra nya nordiska sakrala körkompositioner av en kör och instrumentensemble under ledning av *Torsten Nilsson*.

Sakrala solosånger

tycks ha fastnat i schabloner mer än kanske någon annan sakral musik, det kan man återigen konstatera när jag nu övergår till den tredje högen med nytutgiven kyrkomusik. Här skulle man önska en verklig nyorientering. *Sven Österbergs "Inför evigheten"*, tre sånger vid jordfästning för soloröst och orgel (Noteria) tycker man sig ha hört tidigare och kan inte sägas vara något nytillskott till repertoaren. Att Österberg sedan dessutom använder uteslutande psalmtexter gör inte saken bättre. Norsk Musikforlag har sänt över sju solosånger. "*Ransak meg, o Gud*" (Psalt. 139:23-24) av *Sten Naess* är en sällsynt stillastående komposition och *Jakob Bjoraas "Bønn"* (A B Sandsdalen) för tankarna till *Gustaf Nordqvist*, dock inte när *Nordqvist* är som bäst. Tre folkmelodier från *Gudbrandsdalen* och *Østerdalen*, nedtecknade av *O M Sandvik*, har arrangerats för solosång och piano eller orgel av *Søren Gangfløt*. Det är "*Dagvise*" (text Sv. ps. 424), "*Det koster mer enn man fra først betenker*" och "*Nu rinner sole opp*". Slutligen två bidrag av den produktive *Egil Hovland "Det saelaste på jord"* (A. Hovden) och "*Fikentreet uten frukt*" (Luk. 13:7-9). Den sista sången är ett intressant bidrag till denna avdelning inte bara genom att tolvtonstekniken här kommit till användning. Får vi be om lite mera av det slaget för att komma ifrån schablonerna?

Orgelmusik

innehåller den fjärde och sista högen. Det hör inte till vanligheterna med nya orgelskolor. *Bo Ekvalls* bok "*Orgelspel*" med underrubriken "skola och spelbok för orgel" (Nord. Musikförlaget) tar man med stort intresse del av. Boken har många förtjänster om den används i undervisning där eleven har direktkontakt med läraren. Att lägga så stor del som *Ekvall* gör på koral-spelet är förvisso riktigt och anvisningar som finns är riktiga och i allmänhet konsekventa. Vad man kanske saknar är lite allmänna principer om orgelspel, registrering, fingersättning (utöver

de fåtaliga anvisningarna) och förklaring av vissa använda uttryck. Man reagerar också inför vissa uttryck som t. ex. "Tag dessa koralbearbetningar som mönster för egna preludieförsök", sid. 64 (man kan ju alltid önska sig!) eller vad menas med "ljus klang", sid 11 för att bara ta några exempel. Hade det inte varit riktigare, om också svårare, att i anslutning till resp. stycken ge anvisningar om hur förekommande ornament skall utföras i stället för den korta uppställning på sid 76, som ger flera alternativ till varje ornament? När används vilket? Varför inte också använda melodiformen ur *Tillägget* till koralboken (t. ex. Sv. ps. 63) och varför inte i kommentaren till nr. 8 (sid. 4) säga att melodien finns i "*Tillägget*" och ej som nu bara konstatera att den inte finns i koralboken. Valet av repertoar har valts från en för begränsad tidsperiod fr. o. m. *Scheidt* till *Gottlieb Muffat*. Såväl romantiken som vår egen tid borde ha varit företrädd. Det finns säkert tonsättare som gärna skulle bidragit med specialskrivna stycken till denna skola.

Ekvall har gjort en förteckning över hur de i samlingen ingående styckena kan användas under kyrkoåret, en god tanke som kunde ha blivit ännu bättre om han också föreslagit musik för vigsel och jordfästning.

Trots de påpekanden som gjorts vill man rekommendera *Ekvalls* bok för undervisning i skolornas instrumentalmusik, i kyrkomusikernas fria musikundervisning, vid kurser m. m. Den fyller åtminstone delvis en stor lucka.

Erland von Koch, nyvorden professor, har komponerat ett litet stycke för orgel "*Melodia*" (Verbum). Ett okomplicerat och användbart stycke, utförbart på orgel med en manual och pedal.

Tre häften från Norsk Musikforlag skall här slutligen behandlas. "*Bryllups-Intrade för orgel*" av *Finn Skottner* tillhör den sorts musik som åtminstone undertecknad anser onödig. Ibland undrar man om tonsättaren menar allvar eller parodierar. "*Fire orgelkoraler*" av *Sten Naess* bl. a. över Sv. ps. 15 och 58 är varken originella eller märkvärdiga men kanske användbara. Så får *Egil Hovland* avsluta

också denna avdelning med *korpartita* för orgel över koralen "*Herre Gud, ditt dyre Navn og Aere*", ett verk av musikalisk halt vida överlägset de tidigare här nämnda, åtminstone i undertecknads ögon och öron.

Korpartitan omfattar sju korta satser där man kanske framförallt fäster sig vid den näst sista, en *passacaglia*.

Albert Sjögren